

به نام خدا

روانشناسی یادگیری و تفاوت های فردی در فرایند تعلیم و تربیت

مولفان :

خدیجه موسوی

هلاله ظریفی

اصلی سلیمانی

مریم خواجه

عبداله نصرتی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۳)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: موسوی، خدیجه، ۱۳۶۰
عنوان و نام پدیدآور: روانشناسی یادگیری و تفاوت های فردی در فرایند تعلیم و تربیت / مولفان
خدیجه موسوی، هلاله ظریفی، اصلی سلیمانی، مریم خواجه، عبدالله نصرتی.
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری: ۱۰۱ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۰۹۸-۱
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
موضوع: روانشناسی یادگیری - تفاوت های فردی - فرایند تعلیم و تربیت
شناسه افزوده: ظریفی، هلاله، ۱۳۵۸
شناسه افزوده: سلیمانی، اصلی، ۱۳۵۸
شناسه افزوده: خواجه، مریم، ۱۳۶۲
شناسه افزوده: نصرتی، عبدالله، ۱۳۴۹
رده بندی کنگره: PN۲۱۷۲
رده بندی دیویی: ۸۰۹/۲۱۲
شماره کتابشناسی ملی: ۹۴۹۳۸۲۲
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: روانشناسی یادگیری و تفاوت های فردی در فرایند تعلیم و تربیت
مولفان: خدیجه موسوی - هلاله ظریفی - اصلی سلیمانی - مریم خواجه - عبدالله نصرتی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳
چاپ: زیرجد
قیمت: ۱۰۱۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۰۹۸-۱
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷.....	فصل اول.....
۷.....	گذری بر تاریخ آموزشی.....
۸.....	پویایی جنسیت در کلاس های درس ایرانی .....
۱۰.....	سیر تحول رویکردهای آموزشی .....
۱۳.....	انتظارات اجتماعی و تفاوت های فردی .....
۱۵.....	زمینه های آموزشی شهری در مقابل روستایی .....
۱۹.....	فصل دوم.....
۱۹.....	تفاوت های فردی.....
۱۹.....	معماری و یادگیری مغز .....
۲۲.....	تغییرپذیری فردی .....
۲۴.....	نظریه های هوش و پیامدهای آنها .....
۲۷.....	جنبه های عاطفی و اجتماعی عملکرد مغز .....
۳۰.....	حافظه، توجه و سبک های یادگیری .....
۳۳.....	تنوع عصبی: طیف توانایی های شناختی .....
۳۵.....	نقش ژنتیک در توانایی های یادگیری .....
۳۸.....	تأثیرات محیطی بر رشد مغز .....
۴۱.....	فصل سوم.....
۴۱.....	سبک های شناختی و ترجیحات یادگیری.....

۴۱	تعریف سبک های شناختی .....
۴۴	یادگیرندگان دیداری، شنیداری و حرکتی .....
۴۶	متفکران تحلیلی در مقابل کل نگر .....
۴۹	وابستگی میدانی و استقلال میدانی .....
۵۲	سبک های شناختی انعکاسی و تکانشی .....
۵۴	تطبیق آموزش با سبک های مختلف شناختی .....
۵۷	ارزیابی ترجیحات یادگیری در دانشجویان ایرانی .....
۶۰	تأثیر فرهنگی بر سبک های شناختی .....
۶۳	فصل چهارم.....
۶۳	شخصیت و تاثیر آن بر یادگیری.....
۶۳	مقدمه ای بر نظریه های شخصیت .....
۶۵	پنج ویژگی بزرگ و عملکرد آکادمیک .....
۶۸	درونگرایی در مقابل برونگرایی در کلاس درس .....
۷۰	نقش انگیزه و خلق و خو .....
۷۳	شخصیت و پویایی گروه .....
۷۶	ارزش های شخصی، باورها و یادگیری .....
۷۹	انطباق دستورالعمل با شخصیت های مختلف .....
۸۳	فصل پنجم.....
۸۳	ناتوانی های یادگیری و نیازهای ویژه.....
۸۳	تعریف ناتوانی های یادگیری .....
۸۵	نارساخوانی، نارسانویسی، و دیس گرافی .....

اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی (ADHD) در یادگیری ۸۸

طیف اوتیسم و محیط یادگیری ۹۰

اسکان و استراتژی‌های پشتیبانی ۹۲

منابع: ۹۷

فصل اول

گذری بر تاریخ آموزشی

در سال‌های اخیر، ایران شاهد یک سری اصلاحات معاصر آموزش و پرورش با هدف رسیدگی به چالش‌ها و خواسته‌های قرن بیست و یکم بوده است. این اصلاحات جنبه‌های مختلف نظام آموزشی، از برنامه درسی و روش‌های آموزشی تا یکپارچه‌سازی فناوری را در بر می‌گیرد (رفیعی، ۱۳۹۰، ص ۱۰۳).

اصلاحات درسی برای مرتبط ساختن آموزش بیشتر با نیازهای بازار کار و جامعه ارائه شده است. تلاش شده است تا تفکر انتقادی، حل مسئله و سواد دیجیتالی در برنامه درسی گنجانده شود (پورعبدالله، ۱۳۹۷، ص ۷۰). هدف این است که فارغ التحصیلانی خوب تولید کنیم که بتوانند در اقتصاد مبتنی بر دانش پیشرفت کنند.

ادغام فناوری در آموزش و پرورش تمرکز قابل توجهی در اصلاحات اخیر بوده است. یادگیری آنلاین، بسترهای یادگیری الکترونیکی و فناوری آموزشی برای افزایش دسترسی و کیفیت آموزش معرفی شده اند (فردانش، ۲۰۲۰، ص ۵۷). این اقدامات به ویژه با توجه به همه‌گیری COVID-19، که پذیرش آموزش آنلاین در ایران را تسریع کرد، بسیار حیاتی شده‌اند.

آموزش عالی نیز با تأکید بر بهبود ظرفیت پژوهشی، همکاری بین‌المللی و تضمین کیفیت، شاهد اصلاحاتی بوده است (اسدی، ۲۰۱۹، ص ۱۲۲). دولت برای تشویق نوآوری و پیشرفت علمی در تحقیق و توسعه سرمایه‌گذاری کرده است.

اصلاحات آموزشی مدرن ایران نشان‌دهنده تعهد این کشور به ارائه آموزش با کیفیت و سازگاری با چشم‌انداز در حال تغییر جهانی است. از زمان تأکید دوران پهلوی بر نوسازی و گسترش تا توجه دوران پس از انقلاب به تربیت دینی، ایران مراحل مختلف توسعه آموزشی را پشت سر گذاشته است. هدف اصلاحات معاصر رسیدگی به چالش‌های ناشی از قرن بیست و یکم، از جمله پیشرفت‌های تکنولوژیکی و تقاضاهای در حال تحول اقتصاد مبتنی بر دانش است. در حالی که ایران به سرمایه‌گذاری در سیستم آموزشی خود ادامه می‌دهد، تلاش می‌کند تا دانش و مهارت‌های لازم را برای عبور از پیچیدگی‌های دنیای مدرن به شهروندان خود ارائه دهد.

پویایی جنسیت در کلاس‌های درس ایرانی

پویایی‌های جنسیتی در کلاس‌های درس ایران در طول قرن‌ها تکامل یافته است و منعکس‌کننده تأثیر متقابل پیچیده نیروهای تاریخی، فرهنگی و اجتماعی-سیاسی است. این بخش به بررسی ماهیت چندوجهی روابط جنسیتی و تأثیر آن بر تجربه آموزشی در ایران می‌پردازد. درک پویایی جنسیت در کلاس‌های درس ایرانی برای درک جامع از چشم‌انداز آموزشی گسترده‌تر و چالش‌ها و فرصت‌هایی که فراگیران و مربیان در ایران معاصر با آن مواجه می‌شوند، حیاتی است.

نقش‌ها و انتظارات جنسیتی در جامعه ایرانی ریشه‌های تاریخی عمیقی دارد که بر شیوه‌های آموزشی تأثیر گذاشته است. در طول تاریخ ایران، سلسله‌ها و حاکمان مختلف دیدگاه‌های متفاوتی در مورد جنسیت و تحصیلات داشته‌اند. به عنوان مثال، در دوران صفویه، تفکیک جنسیتی در مدارس مطرح شد که نشان‌دهنده هنجارهای اجتماعی آن زمان بود (حسن‌پور، ۱۳۹۸، ص ۵۳). این دیدگاه تاریخی بینش‌هایی را در مورد تحول پویایی جنسیت در کلاس‌های درس ایرانی ارائه می‌دهد.

اوایل قرن بیستم دوره ای از تغییرات قابل توجه در ایران از جمله تلاش برای نوسازی آموزش و ترویج برابری جنسیتی را رقم زد (اصلانی، ۱۳۹۰، ص ۷۸). در دوره رضاشاه پهلوی، تأکید قابل توجهی بر آموزش زنان شد که منجر به تأسیس مدارس دخترانه و ادغام زنان در نظام آموزشی شد. این گام‌های اولیه زمینه را برای فشار نهایی برای برابری جنسیتی در آموزش فراهم کرد.

انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ تفسیرهای جدیدی از نقش‌های جنسیتی و تأثیر آن بر آموزش به ارمغان آورد. انقلاب بر ارزش‌های اسلامی و اهمیت حیا و فضیلت تأکید داشت که تأثیراتی بر تفکیک جنسیتی و محتوای درسی داشت (رحمانی، ۱۳۹۷، ص ۱۰۱). تأثیر هنجارهای مذهبی و فرهنگی در شکل دادن به تجربیات تحصیلی دختران و پسران در ایران پابرجاست.

در حالی که جمهوری اسلامی ایران پیشرفت قابل توجهی در گسترش دسترسی به آموزش داشته است، تفاوت‌های جنسیتی در برخی زمینه‌ها همچنان یک نگرانی است. ثبت نام و پیشرفت تحصیلی دختران به ویژه در مناطق شهری به طور قابل توجهی بهبود یافته است (مجیدی، ۱۳۹۶، ص ۴۶). با این حال، چالش‌هایی مانند شکاف روستایی-شهری و نگرش‌های محافظه کارانه در برخی مناطق همچنان بر تحصیل دختران تأثیر می‌گذارد.

دانشگاه‌های ایران طی سال‌های گذشته شاهد تغییرات قابل توجهی در پویایی جنسیتی بوده‌اند. اکنون زنان اکثریت دانشجویان دانشگاه را تشکیل می‌دهند و نقش‌های جنسیتی سنتی در آموزش عالی را به چالش می‌کشند (بابایی، ۱۳۹۹، ص ۹۲). این تغییر منعکس کننده چشم انداز آموزشی در حال تحول و برجستگی روزافزون زنان در رشته‌های مختلف دانشگاهی است.

توانمندسازی زنان در ایران به ویژه از طریق آموزش، تحولات چشمگیری را در جامعه به دنبال داشته است. مشارکت زنان در نیروی کار و زندگی سیاسی رشد کرده است که بر نقش تحول آفرین آموزش تأکید می‌کند (مهدوی، ۱۳۹۸، ص ۱۱۵). با این وجود،

چالش‌های مبتنی بر جنسیت، از جمله مسائل مربوط به فرصت‌های برابر، موقعیت‌های رهبری، و خشونت مبتنی بر جنسیت، که بر تجربه تحصیلی زنان و مردان در ایران تأثیر می‌گذارد، همچنان ادامه دارد.

ایران معاصر دارای ابتکارات مختلفی با هدف ارتقای برابری جنسیتی در آموزش است. اینها شامل برنامه‌هایی است که به نیازهای دختران به حاشیه رانده شده، کمک هزینه های تحصیلی برای دانشجویان دختر و تشویق مشارکت زنان در زمینه های STEM می‌شود (حسینی فر، ۲۰۲۱، ص ۶۸). دولت و سازمان های جامعه مدنی به طور فعال در ترویج سیاست ها و شیوه های آموزشی حساس به جنسیت مشارکت دارند.

پویایی های جنسیتی در کلاس های درس ایرانی پیچیده و پویا است که تحت تأثیر میراث تاریخی، تحولات اجتماعی-سیاسی، هنجارهای مذهبی و فرهنگی و پیگیری مستمر برابری جنسیتی است. در حالی که پیشرفت قابل توجهی در گسترش دسترسی به آموزش برای هر دو جنس صورت گرفته است، نابرابری ها و چالش ها همچنان وجود دارد. درک بافت تاریخی و ابتکارات معاصر برای پرداختن به پویایی های جنسیتی در کلاس های درس ایرانی و پیشبرد فرصت های آموزشی برای همه ضروری است.

سیر تحول رویکردهای آموزشی

تحول رویکردهای آموزشی در ایران نشان دهنده تأثیر متقابل پیچیده بین عوامل تاریخی، فرهنگی و اجتماعی-سیاسی است. این بخش به بررسی توسعه روش‌های تدریس و یادگیری در ایران در دوره‌های مختلف می‌پردازد و بینش‌هایی را در مورد چشم‌انداز آموزشی در حال تغییر کشور ارائه می‌دهد. سنت‌های تربیتی در ایران دارای تاریخچه‌ای غنی است که متأثر از میراث ایرانی، ارزش‌های اسلامی و ادغام روزافزون با روندهای آموزشی جهانی است. این بررسی جامع تکامل آموزشی در ایران ماهیت پویایی سیستم های آموزشی آن را برجسته می‌کند.

ریشه های تاریخی تعلیم و تربیت در ایران را می توان در تمدن های باستانی ایران جستجو کرد. سنت های تربیتی فارسی ریشه در دوره هخامنشی دارد که مشخصه آن تأسیس مؤسسات آموزشی رسمی است (رحمانی، ۱۳۹۷، ص ۶۲). این مؤسسات عمدتاً بر آموزش مدیران و مقامات دولتی آینده متمرکز بودند. روش های مورد استفاده در این دوران، پایه ای را برای رویکردی ساختاریافته به آموزش، با تأکید بر حفظ کردن و انتقال شفاهی دانش، پایه گذاری کرد.

عصر طلایی اسلامی در ایران (قرن هشتم تا سیزدهم میلادی) دوره ای محوری در تحول رویکردهای تربیتی بود. در این دوران، جهان اسلام در خط مقدم پیشرفت علمی و علمی قرار داشت (حسینی، ۱۳۹۸، ص ۸۷). در ایران تأسیس مدارس (مؤسسات آموزشی اسلامی) تحول چشمگیری یافت. مدارس در گسترش معارف اسلامی که با رویکردی کل نگر و آمیختن آموزش دینی و علمی مشخص می شد، محوری بودند.

تعلیم و تربیت اسلامی بر استدلال، تفکر انتقادی و بحث تأکید داشت که همگی در آموزه های دانشمندانی مانند ابن سینا (ابعلی سینا) و خوارزمی نهفته است (طاهری، ۱۳۹۶، ص ۱۰۴). این رویکردهای تربیتی نه تنها در ایران، بلکه در سراسر جهان اسلام تأثیرگذار بودند و برای قرن ها شیوه های آموزشی را شکل دادند.

امپراتوری صفوی (۱۵۰۱-۱۷۲۲ م) اصلاحات آموزشی را ارائه کرد که تأثیری ماندگار بر رویکردهای آموزشی داشت. در زمان شاه عباس اول، مفهوم استاد (استاد) برجستگی پیدا کرد و یک رابطه ساختاریافته معلم و شاگرد ایجاد کرد (موسوی، ۱۳۹۹، ص ۷۸). استاد مسئول انتقال معارف و ارزش های اخلاقی به شاگردان بود.

رابطه استاد و دانشجو در توسعه مهارت ها و اصول اخلاقی محوری بود و نه تنها رشد تحصیلی بلکه رشد فردی را نیز در بر می گرفت (فاجار، ۱۳۹۸، ص ۱۲۰). این رویکرد همچنان در نظام آموزشی ایران تأثیرگذار بوده و بر نقش مربیگری و پرورش فضایل تأکید دارد.

اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم دوره‌ای از دگرگونی قابل توجه در چشم‌انداز آموزشی ایران را رقم زد. الگوهای آموزشی غربی با تأکید بر نوسازی و معرفی روش‌های آموزشی جدید شروع به تأثیرگذاری بر آموزش ایرانی کردند (توکلی، ۱۳۹۷، ص ۹۵). مریبان ایرانی به دنبال آمیختن بهترین سنت‌های آموزشی غربی و اسلامی بودند و ترکیبی منحصر به فرد ایجاد کردند.

تغییر آموزشی در این دوره شامل معرفی کتاب‌های درسی، برنامه‌های درسی ساختاریافته و ارزشیابی‌های استاندارد شده بود (مه‌ریار، ۱۳۹۵، ص ۶۸). این تغییرات با هدف ارائه آموزش منظم‌تر و جامع‌تر، با تأکید بر موضوعات علمی و فنی انجام شد.

انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ در ایران یک سری اصلاحات آموزشی را به همراه داشت و آموزش را با ارزش‌ها و اصول اسلامی نزدیک‌تر کرد (نبوی، ۱۳۹۵، ص ۱۱۵). دولت جدید بر رویکردهای آموزشی اسلامی تأکید داشت که تفکر انتقادی و حل مسئله را تشویق می‌کرد و در عین حال اخلاق و معنویت اسلامی را در آموزش ادغام می‌کرد.

دوره پس از انقلاب شاهد معرفی کتاب‌های درسی جمهوری اسلامی ایران بود که ارزش‌ها و آموزه‌های اسلامی را در موضوعات مختلف گنجانده بود (سید امامی، ۱۳۹۶، ص ۷۲). هدف این بود که نسلی از دانشجویانی که عمیقاً ریشه در اخلاق اسلامی داشته باشند و در عین حال در موضوعات آکادمیک به خوبی آموزش ببینند.

امروزه رویکردهای آموزشی در ایران منعکس‌کننده تلفیقی از روش‌های سنتی و مدرن است که هدف آن ارائه آموزش جامع به دانش‌آموزان است. مؤسسات آموزشی ایران طیف متنوعی از فنون تدریس را پذیرفته‌اند، از سخنرانی و حفظ کردن گرفته تا بحث‌های گروهی و تمرین‌های تفکر انتقادی (قرایی، ۱۳۹۹، ص ۱۴۱). تمرکز بر نوآوری آموزشی همچنان به شکل دادن به چشم‌انداز آموزشی کشور ادامه می‌دهد.

در پاسخ به چشم‌انداز آموزشی در حال تحول جهانی، ایران نیز با تأکید فزاینده بر بسترهای یادگیری الکترونیکی و منابع دیجیتال، فناوری را در آموزش و پرورش پذیرفته